

JE LI SMRT ZADNJA RIJEČ?

Gerhard Lohfink, *Der Tod ist nicht das letzte Wort (Smrt nije zadnja riječ)*, Herder, Freiburg, 1976.

Ante Kusić

Navedena knjiga donosi nekoliko meditacija poznatog profesora Novog zavjeta u Tübingenu Gerharda Lohfinka, i to na temu dogme o čovječjem besmrtnom životu; unosi nekoliko novih elemenata u tumačenju te dogme.

Ono što slijedi iza smrti možemo spoznati »samo u vjeri«, gdje vjerovati znači »posve se povjeriti drugome i baš kroz to povjerenje doznavati«. Nije to nikakav niži stupanj znanja: »Da nas netko od srca ljubi, mi možemo samo vjerovati«; tu ne pomažu nikakve analize ni eksperimenti; »što više seciramo psihološki nekog čovjeka, to nam on više izmiče«. Nama se »u smrti otvara jedan beskonačni horizont, jer ne umiremo da prijeđemo u ništavilo, nego... ćemo tada konačno i zauvijek susresti Boga«. (str. 34—36). Izraz »nebo«, u kontekstu dogme o besmrtnosti želi označiti taj »susret s Bogom«. Izraz »vječni mir« nije sretno izabran, jer susret s Bogom nije »mir«, nego »punina života, bujica sreće, koja nas povlači sve dublje... u Božju ljubav i blaženstvo« (38). Susret s Bogom za nas je ujedno »sud (iza smrti)«, gdje ćemo po prvi put spoznati »tko smo mi doista«. Kroz to što ćemo »iskusiti cjelokupni doseg dobrote i ljubavi, kojom nas je Bog za života ljubio, otvorit će nam se oči o nama samima. Sve samoobmane i iluzije što smo ih gradili o sebi nestat će jednim udarcem... To će biti bolno, vrlo bolno, i progorit će nas kao vatra« (38—41). Shvatit ćemo što smo trebali biti, a što smo doista bili, i to je naša »vatra u paklu«. Do sada često upotrebljavani izraz »paklena vatra« jest neprikladan, nerazumljiv, i opterećen, jer »ne razjašnjava stvari, nego ih čini još teže shvatljivima«. Tim se izrazom želi reći samo to, kako će nam istinska spoznaja o nama samima prigodom konačnog susreta s Bogom biti vrlo bolna u odnosu na grijehe koje smo činili.

Kad govorimo o posmrtnom susretu s Bogom, trebali bismo prestati upotrebljavati formulu »naša duša susreće Boga«, te mjesto nje upotrebljavati formulu »čovjek susreće Boga« (44—45): »Duša i tijelo nisu dva dijela čovjeka, nego dva različita načina jedinstvene i nepodijeljive stvarnosti — čovjeka. Čovjek je duša, i čovjek je tijelo. Ali to je obadvoje u nerastavljivoj jedinstvu... U smrti dolazi k Bogu čitavi čovjek s dušom i tijelom« (45—46). Kad ne bi čitavi čovjek »s dušom i tijelom« došao k Bogu, onda on »ne bi mogao donijeti pred Boga niti čitavu povijest svoga života« (nav. mj.), svoje radosti i patnje, dobra i zla djela, svoje suze i smijeh, svoj osobni doprinos povijesti svijeta — koji je za njega nezamjenljivo bio od Boga predviđen. Pod tim aspektom, u našem konačnom »susretu s Bogom«, »zajedno s nama stupa pred Boga cjelokupna ostala povijest« (50—52).

Naše, moje i tvoje, ljudsko postojanje znači, naime »iskustveno doživljavati druge osobe«. Samo onaj tko je od svojih roditelja doživljavao dobrotu može poslije i sam biti dobar. Samo onaj tko je bio mnogo ljubljen može sam ljubiti. »Čovjek postaje čovjekom... samo kroz subvstvovanje s drugim, kroz zajedničko življenje u svijetu« (50—52). Tako je s našim vlastitim življenjem nerastavljivo spojena cjelokupna povijest svijeta. U smrti kao »konačnom susretu« čitavog čovjeka s Bogom ja, pod aspektom prošle i buduće povijesti svijeta, spoznajem što sam trebao biti, kao duša i kao tijelo, i što sam od toga doista bio. Predodžbena forma »vrijeme« tada za mene prestaje, pa mi stoga biva jasnom i prošlost i budućnost: gledam Vječnost. Mi krivo shvaćamo dogmu o besmrtnosti naše osobe, ukoliko tu besmrtnost zamišljamo na način »vremena«, kao da bi »čovječja duša najprije bez tijela bila kod Boga, te da joj tijelo tek poslije biva dodano«; tko bi tako mislio, taj bi protuslovno »pretpostavljao da vrijeme postoji i u unostranosti« (52—56). Prostor i vrijeme jesu »pojavne forme, u kojima doživljavamo zemaljsku stvarnost.

U Božjem svijetu nema više ni našeg prostora ni našeg vremena« (nav. mj.). Zbog toga »čovjek, u trenutku kad umire i ulazi u Božji svijet, više ne postoji u vremenu, nego s one strane svega zemaljskog vremena« (nav. mj.). To znači: on postoji u jednoj, zemaljskim načinima nepredočivoj spojenosti sa svim prošlim i budućim generacijama čovječanstva. »Moj susret s Bogom događa se zajedno sa susretom svega čovječanstva s Bogom« (56—60). Iz toga slijedi da čovjek u vlastitoj smrti doživljava na neki način i svoj posljednji sud i svoje uskrснуće, tako da »mi svi živimo u posljednjem vremenu, naočigled svršetka svijeta« (nav. mj.). — Za kršćanina, posebno, smrt znači »veliki, konačni susret s Kristom... Mi ćemo susresti Boga u samome Isusu Kristu. U njemu će Bog pred nama zasjati... U njemu je Bog postao konačna Objava i konačna Nazočnost u ovome svijetu« (nav. mj.).

Iznesena shvaćanja poznatog egzegeta Novog Zavjeta u sebi nose mnoga pitanja teološkog reda. U ta pitanja ne možemo ulaziti u ovoj kratkoj recenziji. U svakom slučaju, čini nam se pozitivnim to što pisac nastoji »u—tjeloviti«, »ucjeloviti« dogmu o besmrtnosti, davši joj na taj način karakter poticaja na angažirnost »čitavog čovjeka za čitavo čovječanstvo«. Čini nam se da je tako shvaćena dogma o osobnom vječnom životu, ne skrećući od načela »eodem sensu eademque sententia«, lakše uklopljiva u misaone koordinate današnjeg praktički i ovostrano, egzistencijalno i konkretno usmjerenog čovjeka i čovječanstva.

OBRANA I OBRAZLOŽENJE VJEROVANJA

Dr. o. Božo Vuco, Obrana moga vjerovanja, Makarska, 1976.

Janko N. Ivanović

Vrijedno je pročitati treće prerađeno izdanje jednostavne a toliko plodne knjige *Obrana moga vjerovanja* koju je napisao i po treći put izdao dr. o. Božo Vuco. Iz ovoga se može slutiti kako se uvijek može prodati dobra knjiga i u vlastitoj nakladi. Osvrnut ću se ovdje na ono najbitnije, kako bi se čitaoci mogli upoznati s njezinim sadržajem. Vjerujem da će svi oni koji su je čitali i koji će je čitati s njom biti zadovoljni.

Poput kakva popularnog katekizma, ovo djela na jednostavan način prezentira čitaocu odnos između Boga i čovjeka kroz vjeru. Uz postavljena pitanja pisac daje kratku postavku prigovora da bi zatim na nekoliko načina odgovorio na postavljeno pitanje. Djelo je dosta opširno i dobro je postavljeno po kvalitetu samih materijala i tematici u kojoj obrađuje pojedine teme.

U prvom dijelu pod zajedničkim nazivom *Bog* koji je podijeljen na četiri podgrupe autor obrađuje *Božju opstojnost*, u drugom poglavlju izlaže dokaze o Božjoj opstojnosti, u trećem raspravlja o Božjoj savršenosti, dajući na pojedina pitanja lijepo i jasne odgovore. Ovaj prvi dio autor završava s četvrtim poglavljem *Božja providnost* u kojem se osvrće na sve pojave i posljedice između Boga i čovjeka. U prvom dijelu također daje tematski krug velikih ličnosti i znanstvenika koji su vjerovali u Boga.

U drugom dijelu koji nosi naslov *čovjek* dr. Vuco izlaže sve karakteristike čovjeka u odnosu na Boga. Moglo bi se kazati da je to posebna veza Bog-čovjek-vjera ili Bog-vječnost, između čega se nalazi čovjek-vjernik. Ovaj je